

1.

Jókai Mór: A tengerszem tündére (részlet)

Van a Székelyföldnek egy csendes, emberlaktalan völgye, hol semmi hang a vad madár kiáltásán s az örökké élő zuhatagon kívül nem zavarja a napvilágos éjfélt.

Fejsze sohasem irtotta ezeket a roppant fákat, vadász sohasem hajszoalta az otthonos vadakat itt. A messze-messze sejthető, nem is látható múltig szent volt e völgynek járása minden ivadék előtt.

Az időtlen idők óta egymásra dültek a vén fák, ott korhadtak, földdé váltak s a rohából új fa nőtt ki, az is száz meg száz évig nőtt a szép csillagocskák felé törve, azután azt is megrázta az idő és a féreg, az is ledült és senki sem vette azt számba. A rothadt fák egészen tele temették a mély vízmosási árkot, melyben a bérci patak zuhog oly vígan, s most, midőn a porlott fákat benőtte a fű, moha és erdei virág, úgy tetszik, mintha a patak itt-amott a föld alá bújna s másutt ismét előjönne.

Fenn egy kerek hegy tetején van valami csodálatos hely, egy nagy, téres rónaság az, benőve valami nagy veres, barna bozontú fűvel, mely mély sötétzöld moha közül sarjadoszott fel, rátekerdőznek apró fehér indájú halvány virágok, aminők másutt nem nőnek.

Aki e zöld fű közé lép, tán egyet e különös virágok közül leszakítani, érzi, mint süllyed meg alatta a föld, mintha nem is föld volna az, hanem csak egy vastag szövevény, mely a víz színén ingadoz. Ha tovább merészkedik valaki a csalfa látszatos mezőn, egyszerre megnyílik alatta a fű, egyet sikolt, Jézus nevét kiáltja, annál rosszabb reánézve, mentől jobban sikoltoz; mentől jobban imádkozik, annál jobban lehúzzák lefelé; a csalóka mezőrongy moha- és gyökérszövedékké válik menekvés után kapkodó kezeiben, lábait átfogják hálós erek, zöld szakállú hínárrojtok és lehúzzák oda az ismeretlen mélységbe a feneketlen vizek alá, még csak egy buborék sem jó vissza utána.

2.

Jókai Mór: A debreceni kastély (részlet)

Arra fölfelé az oláhság közt aztán egyre tüneményesebb változatok adtak helyt egymásnak a kastély felől. Tündérek, boszorkányok, mátkáagyban meghalt menyasszonyok tanyája volt az; amiről a vastag nyakú debreceniek csak azért nem akarnak tudni semmit, mert szégyenlik, hogy kálvinista létükre nem bírnak kifogni a lidérceken, boszorkányokon.

S ha azután a tudnivágyó utazó, mindezen mendemondákkal meg nem elégedve, egyszer ismét arra utazván, újra megpillantá a rejtélyes kastély tetejét, mely alig látszott ki a terebély gesztenyefák közül, s itt azt mondta kocsisának, hogy csapja ki addig a lovait a fűre, míg ő a puskával egyet fordul a vidéken; abban a flegmatikus matyó semmi rendkívülit nem talált, mert hiszen szárcsát lehet itten lőni eleget. S engedte magára útitársát.

Elhagyott utaknak az a szokásuk, hogy azokat egyszerre benövi a széles útilapu, mellékeiket pedig a rózsaszín fürtű réti fűzény. Az elhagyott utat még ötven év múlva is meg lehet ismerni saját növényzetéről.

Ha az utas követte ez útmutató növényzetet, ez elvezette őt egy pagonyon keresztül a kastélyárokig, mely egyrészt a védelemre szolgálhatott valaha, másrészt pedig a vadaskert körülzárására szolgált, amit gyaníttat a korhadt palánk itt-amott összetákolt maradványai; most azonban a vízárók helyyel-közzel kiszakadozva, csak az ingoványt növeli, mely be is van nőve magas, buzogányos fejű náddal; egy zöld sáncforma mutatja, merre lehetett valaha az út az árkon keresztül, hanem már a fahídnak csak a vízbe vert cölöpjei láthatók, s azon lépkedhet végig a túlsó partra, aki ért hozzá, s a feje nem szédülős.

A túlpartra érve, egy gyönyörű liget emelkedik ki a lankás lapályból, csupa sötétzöld szelíd gesztenyefákból, miknek gyümölcsével ősz tájon terítve az alj; egész vadkancsordák legelésznek rajta, még nem is igen engedik magukat zavartatni egyes ember közeledése által.

3.

Wass Albert: A havasi fa (részlet)

Lent a patak mentén néhány szomorú éger beszélgetett naphosszat csöndes szóval. A lejövő víz mindig hozott nekik valami újat, beszélni valót. Ők tudták, és számon tartották minden este, hogy fent valamelyik távoli völgyön hány szálfa dőlt halálos roppanással azon a napon, s ilyenkor telesuttogták a szürkületet izgatott beszéddel, mert számolgatták, hogy ki mikor kerülhet sorra. Ilyenkor áhítattal fölnéztek a magasba: ott fent a ponkon sötét szoborrá öntve fenyők állottak. Ők sokat tudtak, többet, mint a patak, aki annyi haszontalant fecseg. Ők talán tudtak mindent. Sötét gallyaik közt messziről jövő szellők állottak meg pihenni, s dárdáikat nagy idők napján hasukkal súrolták a felhők. És szél és felhők mindent kell tudjanak. De a fenyők nem szóltak soha senkinek. Csak álltak a magasságos tetőn, s néma nagy türelemmel őrizték az időt, mely minden este alászállott a völgyön, s minden reggel visszalopódzott újra a hegyre.

És nőtt a kőrisfa magányosan. Dereka megnyúlt, koronája szétterebélyesedett. Állt sötéten és keményen a nagy pojána csücskén, egyedül. A hegyek fölött vágató vihar eltévedt kutyái meg-megtépték a lombját. Esténcént ágaira szállottak a baglyok, s apró kis fácskák kerestek alatta menedéket. Hatalmas nagy fa lett belőle, és még mindig nem tudta, hogy miért más, mint a többi, és miért született a világra.

Dereka megnyúlt, koronája szétterebélyesedett. Állt sötéten és keményen a nagy pojána csücskén, egyedül. A hegyek fölött vágató vihar eltévedt kutyái meg-megtépték a lombját. Esténcént ágaira szállottak a baglyok, s apró kis fácskák kerestek alatta menedéket. Hatalmas nagy fa lett belőle, és még mindig nem tudta, hogy miért más, mint a többi, és miért született a világra.

4.

Krúdy Gyula: Nyírség - részlet

A Nyírség Magyarország legszebb tája.

Írni róla csak oly gyöngédséggel lehet, mint egy halott menyasszonyról. Vagy egy elaggott vitézi életről. Régi szép kalandokról, regényes hőstettekről, amelyek ifjúkorában eszébe juthatnának egy tunya, elcsitult falusi nemes embernek, midőn méhesében jelenen és múlton eltűnődik.

A nyírségi orkán, amely e falvakat lerombolta az elmúlt napokban, a valóságos magyarság eleven testén ütött sebet, midőn vagyon- és életpusztító munkáját végezte. Szegény Nyírség, hol mostanában napi járó földre nem látni férfiembert (mind elmentek a király mellé), vajon felépítik-e ledöntött házikóidat, hol századok homokján, jövő-menő ezüst nyírfák alatt, szinte ázsiai tűzű napsugárban, az első foglalásból maradott földeken az ősmagyarok ivadécai születtek, szokásokat és hagyományokat tiszteltek, csak magyarul tudtak, felhőjük a Tisza vizéből keletkezett, szelük a határszéli szorosok felől fújt, amely az ősök lovainak fejét e tájra irányította, és az ekevas nyomán olykor kifordult a domboldalból egy napkeleti főúr sarkantyúja vagy kardja... Bolondos, zizegő, fáradhatatlan nyíri szél, amely az ezüst-fákat, makkos tölgyeket, rezgő nyárfákat, jószagú akácokat, barnaszemű nőket, méltóságos férfiakat, búskomoly nádasokat, hallgatag morotvákat nótázni tanítod, hogy is tudtál megbolondulni ennyire, romba döntöd a falut, amely a régi időkben legfeljebb követválasztáskor volt szokásban?

Mintha a levegőnek, a homoknak, a szélnek, a víznek, a legelőnek volna itt olyan varázsa, hogy vadmagyarrá lesz az is, akinek az apja még nem tudott magyarul. Fűben, fában, falevélben az elmúlt szép, régi magyar világ; a kenyérnek illata, a víznek folyása, a hosszú őszi esőnek kopogása, a télnek jószaga, a falusi harangok hangja: az apákra, az ősökre emlékeztet, akiknek hagyományait szent tiszteletben tartják e tájon.

5.

Krúdy Gyula: Őszinte nyíregyházi kalauz – részlet

Könnyű az idevetődő idegennek, aki a városban jártában-keltében nem lát mást, mint szokatlan, furcsa, kétkerekű taligákat, amelyek a jubileumi forgatagban most éppen úgy csengős lóval járnak, mint akár téli időben; látja a hatalmasan kiépült utcák szomszédságában azokat a kis görbe-gurba utcákat, amelyeket rendszerint valami "zug"-nak neveznek a rókáról vagy az angyalról, amelyeken csak a bennszülött nyíregyházi ember tud eligazodni, más mindenki eltéved az egymásba épített házak, kerítések, udvarok között, melyek még abból az ősi Nyíregyházából maradtak itt, amikor az emberek itt szerették egymást és összebújtak az adó, a katona, a követválasztási izgalmak elől...

Könnyű az idegennek, aki csak a nagyra növekedett tornyokat, a tegnap Érfolyó vizes partján termett proestákat, a tirpákok és a zsidók hallatlan meggazdagodását látja itt megfordultában, de szorong az én szívem, amikor szülővárosomban a mostani mámoros napokban körülnézek: - vajon, mind valódi ez a "fény és pompa", a gazdagság hiúságos fitogtatása mögött nem nyargal-e a gondlovag, az öröms, kavargó habzású, pezsgő összejövetelek után nem következik-e az istenverte farkasmagányosság, amelyben Nyíregyháza leledzett, amikor környékét még vadvizek, nádasok, zordon tanyavidék övezték a betolakodott idegenek elől?

Vajon a mostani nagyvárosias kilendülések, nagyvilági, bálias hangulatok, önérzetes fejemelgetések után: nem jönnek-e vissza ama csendes, melankolikus évek, amelyek az én fiatal koromban Nyíregyházán mindig a muszka regények mélabújára emlékeztetnek? Vajon mindenki boldog marad továbbra is a városban a bankettek ízeivel a szájban, a kiállítások pompás szivárványaival a szemében, a szép szónoklatok gyöngyös patakaival az emlékezetében, a dicsérő újságcikkek halmazatával az asztalfiókjában akkor is, ha elmúlnak e napfényes, vénasszonyok nyarából való napok, és beállítanak az őszi ködök, a sóhajtozó esők, a kopasz fák között süvöltöző zimankós idők, amelyek itt a Nyírségben majdnem olyan bánatosak szoktak lenni, mint a régi szent Oroszországban?

6.

Krúdy Gyula: Nyíri mese - részlet

A magyar városok történetében a százesztendőös Nyíregyháza azért is egyedülálló, mert nem fulladt ki talán egy esztendőre sem abban a versenytempóban, amelyet száz esztendőn át diktált önmagának. Száz esztendő alatt akart behozni mindent, amit a körülötte fekvő Debrecen, Miskolc, sőt még Kisvárda is századok óta produkált. És az idegei egyszer sem mondták fel a szolgálatot (talán csak az időkszülte tiszzaeszlári pör idejében, amely pört éppen ebben a városban tárgyalták), folytonosan megmaradt a régi farmerek példaadása mellett: dolgozni, takarékoskodni és megint csak dolgozni.

És e mellett a sivár, szinte reménytelenül józan életprogram mellett is úgy növekedett a mesebeli leányzó, akit többé nem lehet véka alá rejteni, mint ahogy Nyíregyháza fejlődött, szépült, kijött az ismeretlenségből. Ó, mondd, mondd nekem, te kóválygó emlékezet, hová lettek a nádfedelű házak, a betyáros világra emlékeztető állások, istállós vendégfogadók, a girbe-gurba kövezetek, a varjakkal tornyok, a feneketlen sarak, a vadkacsás tavak, a zordon városvégi temetők, a Bujdosók, a cédulaházak, a városvégi vásárterek Nyíregyházáról?

Egy város, amelynek százesztendőös múltját sem lehet manapság már megérinteni anélkül, hogy ezeresztendőös porra nem találna az ember már a húsz-harminc év előtt történeteken! Egy város, amely nyomban felejtí a tegnapi munkát, amint az új nap kínálkozik fel az égboltozaton, hogy újra meg újra nekilóduljon a munkának, és a temetőkben nyújtózkodó ősei nem figyelmeztetik az élet haszontalanságára!

Egy város, amely száz esztendő alatt nem ábrándult ki a mindennapi szorgalomból (mert hiszen folyton eredményeket látott annak a nyomán), az egykori tirpák-tanya, amely gondolat szerint nem láthatott tovább a háztetőnél, amelyre ilyenkor őszidőben a tököket szokták kirakni sárgulás szempontjából.

7.

Petőfi Sándor: Úti levelek - részlet

Füzes-Abonyból, hol a mult éjet töltém, egy nap alatt értünk ide Debrecenbe. Napkeltekor már Poroszlón voltunk, melyet a Tisza különösen kedvel, mert gyakran kilátogat hozzá, nem resteli a nagy utat. Most is ott tisztelkedik. A fogadótól jobbra-balra tengert láttunk, melyben nyakig úsznak a fák, mint valami szerencsétlen hajótörést szenvedők. A víz közepén nyúlik végig, mint a nadrágon a zsinór, az a nevezetes töltés, melynek oly sok ló köszönheti már, hogy e siralom völgyéből Ábrahám keblébe jutott. Hosszasága egész félórányi ugyan, de jó időben négy lovas kocsi – nyolc ökör segítségével – egy nap alatt is megjárja.

Száraz időben az a szép tulajdonsága van, hogy oda varázsolja az Alföldre a Kárpátok táját, olyan hegyek és völgyek keletkeznek rajta. E tekintetből jónak láttam leszállni a gyorszekérről, s gyalog zarándokolni át a töltésen, hogy a feldőlés ellen biztosítsam magamat, mert én fejemmel szerzem ugyan a kenyeremet, de azért nyakamat sem imádom kevésbé, mint fejemet. A gyorszekérnél egy óránegyeddel elébb értem a Tisza hídjához, a ezalatt gyönyörködve néztem jobbra-balra a tájat, mely a kiöntés által hasonlíthat Amerika őserdeihez regényességében. És az az átkozott szabályozás majd mind e regényességnek véget fog vetni; lesz rend és prózaiság.

Bizony nem szeretnék mostanában a Tiszának lenni. Szegény Tisza! Eddig kénye-kedve szerint kalandozta be a világot, mint valami féktelen szilaj csikó; most pedig zablát vetnek szájába, hámba fogják, s ballaghat majd szépen a kerékvágásban.

8.

Petőfi Sándor: Úti levelek - részletek

Az még nem elég, hogy az Alföldön utaztam, az is hozzájárult, hogy 10, mond: tíz napi esőzés előzte meg utamat, s még azonfölül az útban is vert az eső két napig. Most már csak képzelheted, milyen mulatságom volt; vagy dehogy képzelheted, dehogy; ha megszakadsz, sem képzeled. Sátor volt ugyan szekereken, hanem azért annyi sár ragadt a kerekre, hogy a szó legszentebb értelmében minden száz lépésen meg kellett állnunk s levasvillázni a küllőkről a gáncsoskodó fekete írósvajjat... hogy kenné kenyérre az, akit gondolok s fűladna meg tőle!... ne félj, olyat gondoltam, akiért nem kár: egy rossz poétát. Oh barátom, van-e szánalomra és irgalomra méltatlanabb állat, mint a rossz poéta? nincs.

Rosz kritikuskaimnak úgy bocsásson meg az isten, amint én megbocsátok; de rossz poétának sem én, se az isten meg nem bocsátunk. A legalávalóbb, legelvetemedettebb gonosztevő megtérhet idővel, de a rossz poéta örökké rossz poéta marad, ez javíthatatlan, ez gyógyíthatatlan, ez úgy hal meg, amint született: földöncsúszó nyomorúságban, magának kínjára és szégyenére, mások unalmára s így legóriásibb boszuságára.

A szegény magyar hazára, melyet török, tatár és sáska annyit pusztított, a balsors még ezen csapást is rá mérte, ami irtózatossabb töröknél, tatárnál és sáskánál ... küldött nyakára rossz poétákat. De talán ez már az utolsó csepp, a seprő a keserű pohárban, s így remélhetjük a szebb jövőt.

A napokban megnéztük Murány várát, mely ide valami hat óra járás. Aki valaha Gömörbe vetődik, nagyot vétkezik maga ellen, ha ezt meglátogatni elmulasztja. Magyarország legszebb megyéinek egyike Gömör s ennek ismét legszebb vidéke Murány. Gyönyörűségesen vadregényes táj. Szép derült nyári délután jártunk a nevezetes romokon, melyek talán hazánk valamennyi várai között legközelebb álltak a felhőkhöz a mindenfelől szédítő meredekségű kőszikla ormon.

9.

Petőfi Sándor: Úti levelek – részletek

A napokban megnéztük Murány várát, mely ide valami hat óra járás. Aki valaha Gömörbe vetődik, nagyot vétkezik maga ellen, ha ezt meglátogatni elmulasztja. Magyarország legszebb megyéinek egyike Gömör s ennek ismét legszebb vidéke Murány. Gyönyörűsége senki vadregényes táj. Szép derült nyári délután jártunk a nevezetes romokon, melyek talán hazánk valamennyi várai között legközelebb álltak a felhőkhöz a mindenfelől szédítő meredekségű kőszikla ormon.

Köröskörül a még magasabb hegyláncon sötét fenyvesek, alant a mélységes völgyben a kéklő köd alatt fehér juhnyájak és tehéncsordák. A nyájak kolompoltak, a madarak daloltak és fütyültek, távolabb a hámorok zúgtak... mindenütt zaj, életzaj, csak itt fenn a bérceken, hol egykor kardok csörögtek és ágyúk dörögtek, csak itt volt csend, halálcsend... kivéve, hogy Tompa Mihály hortyogott.

Igen aludt és hortyogott, becsületes szentségére esküszöm, aludt és hortyogott... mert eskü nélkül a legkönnyen hívőbb ember sem hiheti el. Míg én a táj páratlan fönségén s a múlt idők nagyszerű eseményein a legköltőibb ábránddal merengtem: addig Tompa Mihály aludt és hortyogott. Ha halálos ágyam előtt térdelve kér, hogy bocsássam ezt meg neki, még sem bocsátom meg; ha a másvilágon találkozunk és kér, még ott sem bocsátom meg. Nem.

Ismétlem: aki Gömörben jár, el ne mulassza Murány omladékait megnézni, el ne mulassza! de magával ne vigye Tompa Mihályt, mert ő alunni és hortyogni fog, alunni és hortyogni... s e hortyogást még koporsótokban a föld alatt is hallani fogjátok, hallani az örökkévalóságon keresztül.

10.

Petőfi Sándor: Úti levelek - részletek

Ebéd alatt kompánia alakult, kirándulni Diósgyőrre a hámorba. Nekem tetszett ez a legjobban, mert Diósgyőr vidékét már oly rég s oly sokszor hallottam magasztalni, s még nem láttam. Sokat vártam, de még többet találtam. Oh e bájos völgy, alig félóránnyira Miskolctól. A völgy elején fekszik a falu, s benne nagy Lajos király leányának, Máriának kastélya. Most már csak rom, természetesen. Négy tornya áll még, az is csak félig, csonkán. Ha lakhelyéről megítélhetjük lelkét, a királyi hölgy költői lélek volt, s azért – mindamelllett, hogy... volt – tisztelet emlékének. A falun belül, hol a hámor van, egyre szűkebb lesz a völgy s végre egészen kősziklák közé szorul, meredek, vad kősziklák közé, s az út fölfelé tart kanyargósan a Szinva partján, mely számos zuhatagot képez, fönnpedig a hegyen tóba gyűl, melynek vize sötétzöld, minthogy tükre az őt környékező bércek erdejének. Az ember azt gondolja, hogy legalább is Helvéciában van, Helvécia valamelyik szebb vidékén. S hogy semmi ne hiányozzék, a természet barlangot is helyezett e völgybe, még pedig csepegő barlangot. Az igaz, hogy Aggtelekhez képest semmi, de minthogy ebbe nem fáklyákkal, hanem csak gyertyákkal járnak, az aggtelekinél sokkal tisztább, fényesebb s ez pótolja némileg a nagyszerűséget.

Egész délután itt mulattunk, késő este tértünk haza, én különösen elfáradva a kéjtől. Akár hiszed barátom, akár nem, de engem jobban megvisel a lelki élvezet, mint a testi fáradozás. Talán ezért is írtam le ily bágyadtan e szép napomat. Közeledik az éjféli, karján hozza gyermekét, az álmat, s ez felém nyújtja kezét, hogy kezemből kivegye a tollat. Jó éjszakát. Holnap folytatom utamat Sáros-Patak felé, s onnan... magam sem tudom még, merre. Jó éjszakát.

11.

Petőfi Sándor: Úti levelek - részletek

Egy héti kínos vándorlás után Pestre értem. Nem tudtam kihez forduljak? nem törődött velem senki a világon; kinek is akadt volna meg a szeme egy rongyos kis vándorszínészen?... A végső ponton álltam, kétségbeesett bátorság szállt meg, s elmentem Magyarország egyik legnagyobb emberéhez, oly érzéssel, mint amely kártyás utolsó pénzét teszi föl, hogy élet vagy halál. A nagy férfi átolvasta verseimet, lelkes ajánlására kiadta a Kör, s lett pénzem és nevem. – E férfi, kinek én életemet köszönöm, s kinek köszönheti a haza, ha neki valamit használtam vagy használni fogok, e férfi Vörösmarty.

Mind ezeket, sőt egész életem sanyarúságait végig gondoltam, amint a Hegyalján jöttem. Oh, az én életem dúsgazdag volt a sanyarúságban, s ha most boldog vagyok, megérdemeltem. Hat esztendeig voltam istentül, embertül elhagyott földönfutó; hat esztendeig volt két sötét árnyékom: a nyomor és a lelki fájdalom... és mikor? ifjúságom kezdetében, az élet legszebb szakában, mely csupán az örömöknek van teremtve, tizenhatodik esztendőmtől a huszonkettedikig. De jó, hogy így történt; aki boldogtalan nem volt, nem tudja megbecsülni boldogságát. S jó, hogy egyszerre szenvedtem ki, amit más egész életem át szenved apródonként. Minél viharosabb volt a tavasz, annál derültebb nyarat és őszt remélhetek.

Délután értem Patakra. Szent föld. E város volt a magyar forradalmak oroszlanbarlangja. Itt tanyáztak a szabadság oroszlanai. Először is várat néztem meg, mely hajdan a Rákócziaké volt, most pedig valami Preczenheimé. A várból mentem a collegiumba... telt poharak- és víg diákokhoz. Magam is hozzá láttam. Felejteni akartam, hogy magyar vagyok. - Itt ismerkedtem meg Palkovics professzorral, akit te is ismersz, s így tudod, milyen derék ember. Látod, barátom, még a professorok közt is vannak derék emberek.

12.

Petőfi Sándor: Úti levelek - részletek

A mai utamban vagy nem figyeltem, vagy csakugyan nem volt semmi említésre méltó, kivéven Munkácsot. Ungvárról korán reggel vagy tulajdonkép későn reggel indultam el s délután értem Munkácsra. Míg kocsisom megkapatta lovait, én hirtelen megebédeltem, s siettem ki a statusz-börtönné alakult várat megtekinteni, mely a várostól egy jó negyed órányira fekszik a róna közepén egy magas kerek dombon.

A domb oldalán szőlőt termesztenek... nem szeretnék borából inni ... azt gondolnám, hogy a rabok könnyét iszom. Fölmentem a várba, az udvarokat s egy pár szobát bejártam, de a börtönöket nem mutatták meg, talán mert egyedül és egészen ismeretlen voltam, vagy senkit sem eresztenek a föld alá? nem tudom. Egy teremben többek között ott van Rákóczi Ferenc és Zrinyi Ilona arcképe is. Más helyen órákig elnéztem volna e dicső képeket, de itt csak futólag szemléltem őket, mert siettem kifelé. Tudj' isten, e falak közt úgy összeszorult keblem, hogy alig birtam lélekzetet venni. Érzéseimet leírtam egy versben. Azok kínos érzések voltak. Az egész idő alatt, míg itt voltam, fülembé valami szellem szomorú dolgokat suttogott. Szavait nem is értettem, oly halkán beszélt, csak suttogását hallám, és ennek oly bús hangja volt. Azt sem tudom, ki volt e suttogó szellem? az emlékezet-e vagy a sejtés?... 1800-ban és 1801-ben az itteni foglyok egyike volt Kazinczy Ferenc. Szegény Kazinczy! szegény haza!

Munkácstól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros, van benne gót templom, megyeház és magyar kocsmáros, ami nagy vigasztalás (nem a templom, hanem a magyar kocsmáros), ha az ember három napig csupa zsidó kocsmákban hentergett. Dicsekedés nélkül szólva, a legnagyobb emberbarátok egyike vagyok, s tisztelem, becsülöm a zsidókat, de már a kocsmából csak kikergetném őket a pokolig, mert ami ronda, csak ronda az, hiába!

13.

Jókai Mór: Útleírások. Utazás a harangokkal együtt - részletek

Hazánkból az áldott Muraköz veteményes kertül ápolt vidéke után, az osztrákvirányokon túl, a vasút a vendégszeretetlen Karst hegygerinceire vezet fel. Egész éjjel a sziklák döreje visszhangozza a mellettük elvágató vonat robogását; a holdvilágnál fenyőekkel borított hegyoldalak tűnnek elő, a sötét örökzöld óriások szinte ráhajolnak az alattuk elkígyózó vaspályára. A lég hideg lesz, az ablakok verítéket vernek, a fenyőerdő is elmarad, felváltja a borókabozót. Az is egyre törpebb lesz, a földre lapul, meghúzza magát a sziklák zugaiban; utóbb helyet ad a mohának, gyopárnak, áfonyának.

Mikor a szürkület kezdi megvilágítani a tájat, egy vigasztalan sivatag áll előttünk, egy holdbeli tájkép, csupa kőből. A Karst hegygerinc fennsíkján futunk végig, s amennyire szem ellát, nem jön elő más, mint egymásra dülő sziklák, mészkőszirtek, palarétegek, dolomittömegek, sehol egy emberlak, egy legelésző kecske, de még csak egy madár sem.

De amint a bevágásból kiszabadul a vonat, a hegylapályon egy helység tűnik elénk, falu toronnyal, melyhez szép egyenes országút vezet. A házakat fák árnyékolják be. S körös-körül sziklaomladékok. A lapon lomha fehér köd fekszik, mintha tó volna.

Hol van ennek a helységnek a szántóföldje? Hol vannak ennek a gyümölcsös kertjei, kaszálói, legelői? Miből élnek e helység lakói, ha igazi emberek, és nem az ördög fia, kik köveket esznek?

A tovább fejlődő táj megfelel a találgatásra. Mintha egy stratégiai táborhely tűnne elénk, kerített váracsok, avarsáncok, a mértani ábrák minden változataiban szagatják meg a sziklasivatagot. A dacoló ember kényszerítette a követ, hogy adjon helyet az ő kapájának. Azokban a falközökben terem a népnek kenyere, teje, gyümölcse... Ez a föld igazán az övé, ő segítette azt teremteni.

14.

Jókai Mór: Útleírások. Utazás a harangokkal együtt - részletek

Velence most már szabad; idegen járma nem nyomja többé. Míg Ausztriához tartozott, ennek kényeztetett kegyence volt. Nem is úgy nézték, mint „fiút” a háznál, de mint gazdag „vőt”, akinek a számára külön főznek. Most visszajutott az anyja házához, ott pedig csak úgy tekintik, mint egy hazakerült tékozló fiút. Az osztrák uralom alatt boltjaiban arany és ezüst pengett; a bankjegyre azt mondták: „niente”; most papiros-líra és réz-soldó rongyoskodik minden piacon, s a hírhedett fegyvergyár, hajógyár munkásainak száma leszállt egyharmadára.

De Velence inkább akart szegény és a maga ura lenni, mint gazdag és más szolgája. A velencei most sem zúgolódik: nem úgy mint a római, akinek tele van a szája panasszal a kormánya ellen, azért, hogy megfosztotta a papi uralom alamizsnáitól, s az ájtatos idegenek adományaitól s adott neki helyette munkát, keresetmódot.

Velence tiszteletre méltó, olyan, mint a szerencsétlenség, kőben, ércben, remekművekben kifejezve. Minden palota, bezárt kapuival, minden templom, művészi faragványaival; azok a dicsekedő képek, miken művészcset hirdeti a hősök dicsőségét; azok a síremlékek, mik a templomokban a hősöket megörökítik; azok a kolosszális próbakőoltárok, azok a zománcozott massivarany oltárlapok, azok a görnyedő néger óriások az Afrikát meghódító doge (Pesaro) síremlékén, kikre a művész fehér márványból öltönyt adott, melynek rongyain keresztül látszik a fekete négertest; azok a bronz kapuk, mik egykor a Sophia templomát ékesítik, azok a kopt feliratú oszlopok Sába templomának romjaiból, azok az átlátszó alabástrom kígyószobrok Salamon templomából, mind e szót suttogják elénk: honneu rau malheur (tiszteljük a szerencsétlenséget).

15.

Jókai Mór: Útleírások. Utazás a harangokkal együtt. A Rima völgye - részlet

A Rima mindenütt rovátkokat húz az ősvilági bércek között, ő az egyedüli lény, aki elég vakmerő utat tömi magának e vad sziklák tömkelege körül; néhol harsogó robajjal rohan alá a gránitsziklák fokairól, fehér köddé törve, mire aláért, melynek csöppjeiből örök szivárványt képez a napsugár, mintegy tündérhidat egyik bársonyparttól a másikig. A zuhatag közepéből mohos szikla áll ki, azt kétfelé választva, s a mohos szikláról virágos vadbokrok hajolnak alá a szédítő tomboló örvénybe, örök reszketésben tartva az ágaikat hintáló zuhatagtól. Alább szűk bazaltsziklák közé szorul a szilaj folyam, lassú csergedezéséből melankolikus zenét sokszoroz a kettős visszhang, átlátszó kristálya feketének látszik medre köveitől, melyben fürge rózsaszín pisztrángok s fehér vízi kígyók úszkálnak, ezüstszalagokként – innen kiszabadulva, ismét omlik szikláról sziklára, haragosan korbácsolva a medre közepén fekvő óriási sziklaköböt, melyet egykor megáradtan mérföldnyi távolból hengergetett le idáig, s a legközelebbi hóolvadás vagy felhőszakadás után ismét ezerölnyire hengerítend alább a sziklával eltorlasztott völgybe.

Mindig feljebb, feljebb megyünk. A tölgy- és bükkerdő elmarad, következnek a fenyvesek. A láthatár mindig távolabbnak látszik, az átlátszó köd, mely eddig a magasságot fődé, most már a mélységet lepi el. A kis zöldes völgyfoltocskák alig látszanak meg a levegő opálszínén keresztül, s az egy sötét foltta mosódott erdős hegyeknek csak a szélei kivehetők, arannyal vagy lila színnel rajzolva a kelő napsugártól.

Már a folyam is elhagyott bennünket, mélyen alattunk játszik egy sötétkék kerekded tavacska, mindenütt meredek szikláktól övezve, melynek tükrében fehér hattyúk fürödnek a vízbe hajló fenyők árnya alatt. E tó közepén bukik föl a Rima forrása öles magasságra vezetve föl bugyogó kristályát, örök hullámlásban tartva a tavacskát, mintha valami szellem az egész tavat föl akarná emelni fejével.